

En dus konden we veilig naar de boerderij "De Grote Slop" van de familie Visser terugkeren. En daar had men eveneens de luchtgevechten gehoord en waren nog bezorgd over ons geweest, maar ook weer blij dat we ongedeerd terug kwamen. Maar dat waren we zelf ook, want daar in dat open veld hadden we het heel gevaarlijk gevonden.

in de namiddag hadden wij vernomen dat er bij Randwijk heel wat Duitse soldaten de Rijn overgekomen waren, maar ook weer heel gauw gevangen genomen.. Dit werd ons door betrouwbare personen verteld.

Zeer waarschijnlijk zijn Visser en ik in die zelfde tijd naar een weiland gaan kijken of het vee van hem er allemaal nog liep. En dat was ongeveer in de zelfde richting, die Piet, Kees en ikzelf gegaan waren in de voormiddag om daar een koffer met kleding van Kees op te gaan halen op de boerderij "Den Ham", van Rikken, onder Valburg.

Op enige afstand Zagen we de boerderij "Den Ham" al weer teon we in de wei kwamen waar het vee nog liet van Visser.

Opeens steeg er een enorme rookkolom omhoog, recht voor ons uit in de verte in oostelijke richting, die steeds hoger en breder werd, met van onderen af een grote opwervende vuurmassa die helemaal in beweging was en al hoger en breder werd! Heel goed vergelijkbaar met een exploderende atoombom, maar dan van onderen veel breder.

Een ogenblik daarna een ontzettende zware donderende dreun, direct gevolgd door een hevige luchtdruk die als een fele rukwind gevoeld werd door ons, waardoor onzer broekspijpen flink tegen de benen gedrukt werd. Voor ons, voor mij in ieder geval, was dit wel een uitzonderlijke explosie geweest. Wij vroegen ons zelf wel verwonderd af wat daar op dat moment toch tot explosie gekomen was.

inmiddels had de kolom al reeds een hoogte bereikt van welruim twintig meters en evenzo in de breedte.

Geschrokken door deze in beweging zijnde vuurzee keerden we naar onze boerderij terug en vertelden daar over dat enorme schouwspel, dat zich, geschat, zo'n afstand van zo'n drie en een halve kilometer vóór ons afspeelde.

Later werd ons verteld dat daar negen spoorwagons, geladen met vliegtuigbommen tot explosie gekomen waren.

De locomotief met de negen wagons had op het emplacement van Elst gestaan en dat was voor vier spoormannen een doorn in het oog geweest vanwege het explosiegevaar voor een groot deel van deze plaats.

Na onderling overleg had men besloten de trein buiten Elst te brengen in de richting van de spoorbrug bij Driel.

Maaarrrr.., in de laatste oorlogsjaren, werden de locomotieven, wegens schaarste aan steenkool, gestookt met houtgas, dat lang niet zo'n kracht als steenkool voortbracht. Daardoor kon die locomotief niet genoeg kracht ontwikkelen om de wagons tegen de helling van de brug te duwen. Zodoende kon men niet verder komen op het laatste.

Dus konden ze niet verder komen dan tot vóór het tunneltje in de spoordijk. Daar stond de bommentrein in elk geval een heel eind buiten de bebouwde kom van Elst. Er toch nog tamelijk dichtbij stonden nog wel enkele woningen, maar daarvan waren toen de bewoners al wel reeds naar een veiliger plaats vertrokken. Weer veel later hoorden we vertellen dat de gehele explosie een gat in de spoordijk geslagen had van ongeveer honderdtwintig meter lengte en op sommige plaatsen bijna tien meter diep. Van het geheel was niet veel meer terug gevonden dan een paar assen waar nog een verwrongen wiel aangezet had.

Het moet daar een vreselijke ravage geweest zijn en was ook heel goed te begrijpen, nadat wij die enorme vuur en rookontwikkeling gezien hadden tijdens die geweldige explosie.

Ook de komende nacht werd er door vier ploegen van 2uur wacht gelopen. Piet en ik moesten die nacht wacht houden van één tot drie uur, De vorige ploeg had wacht gehouden van elf tot één uur en dat waren Piet ten Westenend, bijgenaamd de Pil en Bart van de lange Nol geweest, beide goed bekend onder de Drielenaren, of niet soms?

Terwijl wij wacht hielden was er zeer veel granaatvuur in de hele omgeving. Vanuit onze omgeving werd veel met granaten geschoten in de richting van Oosterbeek en Doorwerth, voor zover wij dit dan concludeerden. Maar we kregen eveneens in onze omgeving met granaatvuur te maken, dat vanaf het Duitse front langs de noordzijde van de rivier de Rijn, o.a. vanaf Rhenen en de Wageningseberg. Er werd ook veel lichtspoor munitie gebruikt, Vooral door het Engelse geschut dat zeer waarschijnlijk ergens in Homoet langs de Linge opgesteld stond of in ieder geval daar omtrent. Want daar konden we steeds veel lichtflitsen zien van het afvuren der granaten. Dus vonden wij het een zeer rumoerige nacht, tenminste wat het schieten en het exploderen van granaten betrof. ook dichtbij explodeerden granaten, zodat gevluchtte inwoners uit Driel, niet bepaald van een rustige nacht konden genieten.

In de ochtend daarop hoorden we opnieuw zware explosies in de omgeving van Randwijk en Zetten, die zeer waarschijnlijk afgevuurd waren door de Duitsers die zich nog steeds in stellingen bevonden op de Wageningseberg. daar vandaan hadden we tenminste de kanonnen horen dreunen.

Dinsdag 26 september.

Deze ochtend gingen Piet en ik na ons ontbijt een eindje lopen in de richting van de boerderij van den Hartog, waar wij aangekomen waren nadat we uit Heteren waren weggegaan. Daar lagen eveneens veel inwoners uit Driel die hun woonplaats ook verlaten hadden.

Dus eigenlijk eveneens gevlucht in de zelfde richting waarin wij Dit ook hadden gedaan. En omdat we elkaar natuurlijk goed kenden hadden we besloten ben hen even een praatje te gaan maken. Maar opeens, onderweg daarheen hoorden we fel geknetter van mitrailleurvuur en nog wel van heel dichtbij, vlak voor ons uit. Daar begrepen we niets van! Na een vuurstoot volgde even later opnieuw een salvo, maar toen zagen we al heel gauw waar het vandaan kwam. Namelijk vanaf het erf van de boerderij waarheen we opweg waren. Daar waren enkele Engelse militairen bezig met een mitrailleur en terwijl wij het erf opliepen, volgde een derde beschieting. Als het dan even ophield hoorden we de serie kogels door het lucht-ruim wegrazen in de bedoelde richting. werd er even daarna wéér een salvo gegeven, hoorde we het zelfde geluid van de kogelregen. Uit veiligheidsoverweging mocht men er niet dichterbij komen dan op een vijftal meters.

Dit was dan een kleine confrontatie van oorlogvoeren van zeer nabij! Na toch nog even een praatje gemaakt te hebben met enkele dorpsgenoten, keerden we naar ons eigen onderkomen terug.

Maar terwijl begrepen wij heel goed, dat na deze beschieting met een mitrailleur, vanaf Duitse zijde, zwaar granaatvuur te verwachten was. Het was de laatste tijd echter wel bekend dat men op granaat-geweer-en/of mitrailleurvuur, van de tegenpartij, absoluut tegenvuur kon verwachten. En dat kwam toen inderdaad, want enige dagen daarna wist men ons te vertellen, door vluchtelingen die er toen onderdak hadden gevonden, dat die boerderij al gauw met granaten bestookt werd en afbrandde.

maar toen wij met dit mitrailleurvuur geconfronteerd werden, wisten we natuurlijk nog niets van deze afloop.

Wel hadden wij ervaren dat je op tegenvuur kon rekenen, als ergens geschut stond opgesteld dat het één of ander ging onder vuur nemen, daar gegarandeerd tegenvuur gegeven werd,

Daarom bespraken wij deze gebeurtenis met de overige vluchtelingen op onze boerderij. en juist daarom besloten wij allen op spoedig een veiliger plaats op te gaan zoeken en liefst die zelfde dag nog, als daar een mogelijkheid voor was. Na koffietijd explodeerden er opnieuw zware granaten in onze directe omgeving. Een paard dat vlak bij onze boerderij in een boomgaard liep werd opeens door granaatscherven dodelijk getroffen. Iemand van onze boerderij had het gezien. Het paard had opeens een zijwaartse sprong gemaakt en storte toen direct neer. Het spartelde nog wat na, toen lag het stil. Het bewoog niet meer en was blijkbaar gauw dood, maar even een smartelijk gehinnik was er aan voorafgegaan.

Deze dodelijke afloop had de mensen op de boerderij doen besluiten daar terstond weg te gaan, want ook zij allen hadden immers hun huis reeds achter moeten laten. Dus waarom dan nog langer blijven en gevaar lopen nog getroffen te worden.

Mogelijk dat er in Valburg of Herveld nog een veilig plekje te vinden is, zo dachten we toen.

Er werd onder elkaar echter wél afgesproken, dat voor wij daar weg gingen, zouden we eerst Visser helpen met de landbouwmachines-en werktuigen naar buiten te rijden, voor het geval de boerenwoningen schuur in brand mochten raken.

En daar werd dan ook direct mee begonnen, nadat een ieder z'n eigen spullen weer bij elkaar had gepakt.

Daarna werd er door ons allen hartelijk afscheid genomen van het echtpaar Visser en hun inwonende zuster (schoonzuster) en bedankten hen voor het gastvrije ontvangst enz.

Toen koos een ieder zijn eigen richting die hij(zij) wilde nemen.

Wij, ons gezin, liepen vandaar in zuidelijke richting en kwamen via een grote omweg, uiteindelijk tegen de avond in Valburg terecht bij een familie J. van Pommeren, aan de Tielsestraat, ruim honderd meter voorbij de begraafplaats. Het gezin bestond uit de ouders en vijf kinderen, twee meisjes en drie jongens.

Het was al bijna donker toen we daar aankwamen. Van Pommeren zelf liep met ons naar een niet zo grote schuur, waarin zich een koeienstal bevond. Daarin konden wij ons bivak opslaan.

Dit was voor ons wel een teleustelling, omdat we gedacht hadden binnen te mogen komen waar we ons hadden kunnen warmen, want zolang wij onderweg geweest waren om een opvang adres te vinden, had het bijna aanhoudend geregend. Dus had men heel goed kunnen zien dat we goed natgeregend waren, maar helaas, binnen bij de warme kachel komen zitten was er jammer genoeg niet bij. Dat vond ik (wij) het ergste voor onze ouders, die waren niet jong meer en natuurlijk veel vatbaarder om kou te vatten dan Piet en ik die veel jonger waren. We hadden dan ook een beetje onze jassen bij de kachel kunnen drogen, maar daar bleek, dat niet iedereen de naasten net zo lief heeft als zichzelf.

Dus waren wij genoodzaakt onze jassen ergens aan een spijker te drogen te hangen. Moeder had meer geluk ze had van huis een mantel meegenomen, al was deze ook helemaal nat geworden, maar waren haar onderkleden toch nog tamelijk droog gebleven.

In de stal lag nog wat stro waarin wij ons wikkelden, dekens hadden we gelukkig van huis meegenomen. Daar lagen we dan, eerst enige tijd te bibberen, want het zonnige herfstweer was plotseling omgeslagen in zeer mistroostelijk regen-en windweer.

Hoewel wij vreesden daar verkouden te worden in zo'n tochtige schuur.

Gelukkig echter was dit niet gebeurd. Wel hebben wij, als we even wakker geworden waren, heel in de verte horen schieten en dat zou zeker niet in Oosterbeek geweest kunnen zijn, want wij hadden vernomen dat in de nacht van maandag 25 september op dinsdag 26 september het restant van de Engelse Parachutistendivisie, die zich nog steeds in een teruggetrokken situatie bevond en ophield in hun Hoofdkwartier namelijk het Hotel Hartenstein, per rubber-en canvas bootjes, terug gehaald en gevaren vanuit Oosterbeek, namelijk de rivieroever tamelijk dichtbij het zeer oude, historische kerkje aan de Benedendorpsweg aldaar. Aan de Drielse zijde van de Rijn werd men opgevangen en velen van hen nog van kleding voorzien. Want sommigen van hen waren geheel ontkleed te water gegaan om tijdens het zwemmen maar zo min mogelijk weerstand te ondervinden.

Tijdens deze nachtelijke operatie regende en waaide het bijna de gehele nacht. En door het zeer onstuimige herfstweer en het granaat-en mitrailleurvuur van de Duitsers, zijn er nog vele gesneuveld en/of op het laatste moment verdronken.

Van Drieluit werden deze teruggehaalde Engelse Parachutisten later per militaire voertuigen naar Nijmegen gebracht en later opnieuw vervoerd naar één of ander vliegveld, om vandaar naar Engeland terug gevlogen te worden.

Zij hadden hun taak volbracht en hun uiterste best gedaan. Maar helaas, niet kunnen verhinderen dat De Slag om Arnhem verloren werd!

Woensdag 27 september.

Nadat Wij in een abnormale ongewone slaapruimte wakker geworden waren, ons gewassen en ontbeten hadden, gingen Piet en ik een eindje door het centrum van Valburg wandelen.

Er stonden vele Engelse legervoertuigen, zoals jeeps, gevechts-carriërs en vooral legervrachtwagens.

En op de hoofdstraat (Tielsestraat) bevond zich eveneens druk verkeer met legervoertuigen van het Engelse leger.

Hier en daar schoot Engels opgesteld geschut in noordelijke richting. Blijkbaar gericht op Duitse stellingen op de Veluwezoom bij Rhenen, Wageningen en Oosterbeek. En toen we dat constateerden, gingen wij het als een waarschuwing beschouwen, dat daaruit heel goed te begrijpen was, dat daar weer tegenvuur van de Duitsers uit voort kon vloeien. Dus moesten wij daar wel terdege rekening mee gaan houden.

Want een goede waarschuwing kan soms nare gevolgen voorkomen.

In de namiddag fietsten we samen naar het verderop gelegen dorp Herveld. Daar aangekomen hadden we onderweg daarheen al geconstateerd dat daar in boomgaarden op vele plaatsen Engels geschut opgesteld stond en vooral stonden er eveneens verscheidenen legertenten, zodat dit anders zo rustige dorpje een geheel andere aanblik had gekregen.

Het leek toen wel een compleet legerdorp zoals Oldebroek, Ermelo of Harskamp. Maar terwijl wij daar zo dat dorp rond fietsten begrepen wij almeteen dat er vandaag of morgen, desnoods overmorgen, door de Duitsers, eveneens met granaten terug geschoten zou worden. Daar waren wij al vast van overtuigd uit ondervinding.

We zorgden tegen de avond weer op ons evacuatieadres terug te wezen voor de broodmaaltijd, want moeder vond het nooit leuk om daar enige tijd mee te moeten zitten wachten.

Om nog weer eens een goede nachtrust te hebben gingen wij niet te laat slapen. Maar toen we net in onder de dekens lagen had moeder een vraag aan ons, aan Piet en mij, wel te verstaan. Die was deze: "Zouden jullie het aandurven om naar ons huis terug te gaan?"

Toen wij vorige week vrijdag van huis weggingen, heb ik vergeten een dikkejurk, wat naai-en stopgerei en enkele overhemden voor jullie en j's vader mee te nemen. Men zegt dat er in Driel niet meer gevochten wordt dus is het er misschien niet meer gevaarlijk, durven jullie die spullen op te gaan halen? Dat zou ik heel graag willen, want als het kouder gaat worden is deze zomerjurk veel te dun." Piet stemde meteen toe om dit te gaan doen, want volgens men wist te vertellen, hadden de Duitsers zich in de late namiddag al reeds uit Driel teruggetrokken, daar ze van mening geweest waren, dat er al kleine legereenheden van het Britse Tweede Leger in Driel gearriveerd waren. Dat moest dan vorige week vrijdag plaats hebben, dus vrijdag de 22 ste september, toen onze ouders en m'n broer uit Driel weggegaan waren.

"Wij gaan daar wel even heen, dan zien we ook hoe of het er allemaal uit ziet na de gevechten die er die dag hebben plaatsgehad!"

Zei Piet en keek mij toen even aan, of ik het er mee eens was.

"Mij goed, dan gaan we samen! Ik wil ook wel zien hoe het er nu uitziet na vijf dagen afwezigheid." Vond ik.

Dat was dan afgesproken. Wij probeerden toen ons zo goed mogelijk in het stro neer te leggen, want iedere oneffenheid in de vloer was goed merkbaar en hoopten we op een ongestoorde nachtrust.

Meteen al na het ontbijt vertrokken Piet en ik per fiets naar Driel om datgene op te gaan halen wat moeder ons gevraagd had.

Via de Logtsestraat en een eind over de weg langs De Linge gingen we bij de Langstraat linksaf en reden daar in de richting van de boerderij De "Fikkersdries". We moesten daar wel onze weg vervolgen door enkele weilanden om op de Groenewoudsestraat te kunnen komen, waarmee men uiteindelijk na enkele haakse bochten in de "Holland" (Hoenveldsestraat) terecht kwam.

Daar sloegen we tegenover het huis van de familie J. Manhart linksaf, reden via de Oldenhofselaan naar de toenmalige Broekstraat waar ons huis stond.

Wij waren met opzet niet via de Dorpsstraat naar huis gegaan, want dáár konden wel eens landmijnen gelegd zijn, want juist daar hadden de Polen een felle strijd gestreden tegen de Duitsers die vorige week in de namiddag van vrijdag de 22ste september vanuit Elst naar Driel gekomen waren om de Poolse parachutisten uit te schakelen. Met pantserwagens waarop vele infanteristen hadden plaatsgenomen hadden zij zich aan het einde van de Dorpsstraat opgesteld. Vandaar konder zij de gehele straat onder vuur nemen. Dus is daar een enige tijd hevig gevochten, van het ene huis naar het andere, die daar heel dicht bij elkaar stonden en dan van man tegen man.

Zodoende vonden we het niet veilig die route naar huis te volgen. Helaas bezorgde de genoemde laan ons eveneens veel ongemak.

Door het hevige granaatvuur van die vorige week, waren vele toppen uit de populieren geschoten, die beneden kris-kras over het wegdek gevallen waren. Daardoor waren wij genoodzaakt iedere keer onze fiets over de obstakels heen te dragen, wat veel tijd vergde.

En we moesten eveneens vaal uitwijken voor granaattrechters die er tijdens granaatvuur ontstaan waren.

Toen we het centrum van Driel naderden constateerden we meteen dat het dorp een zeer gehavend uitzag ; er was veel veranderd. Veel huizen en andere gebouwen waren in ruines veranderd, van sommige was

alleen maar een puinhoop van overgebleven. in de overige zaten grogaten in de muren, waren dakpannen van de daken weggevaagd door de luchtdruk van de explosies der granaten. De meeste ruiten waren gesneuveld en veel meubels en beddegoed lagen her en der verspreid.

Gordijnen hingen aan flarden en fladderden heen en weer van binnen naar buiten. Bomen en struiken waren heel erg vernield en de wegen hier en daar zelfs bijna onbegaanbaar, waar veel granaten geëxplodeerd waren. En overal lag nog veel oorlogstuig, waarvan soms nog een groot deel ongebruikt en zomaar voor het oprapen.

op de vreemdste plaatsen lagen door kogels en granaatscherven dode koeien en/of paarden, met dikke opgezwollen buiken. Dit ontstond door de gasvorming in de ingewanden, zoals wij dit later uit hadden horen leggen. De poten van zo'n Kadaver staken daarbij dan recht vooruit. Vogels vlogen er dan van op toen we voorbij gingen.

Terwijl we ons huis naderden zagen we direct dat er een groot gat in de nok van het dak zat, de vensterluiken scheef aan de hengsels hingen en de gordijnen van binnen naar buiten wapperden. Dus een bewijs dat de ruiten aan diggels geschoten waren.

In de groentehof waren nog meer eenmansgaten (schuttersputjes) geven, eveneens hier en daar rond het erf en in de boomgaard.

Sommige bomen waren half uit de grond gerukt, waar granaten geëxplodeerd waren, anderen zwaar door scherven beschadigd.

Van het dak bleken vele pannen verdwenen, deze lagen rondom het huis aan stukken gevallen op het erf, zodat we op moesten passen er niet over te struikelen of te vallen. Maar op het erf lag nog veel meer kapotte troep, als stukken hout, steen, glas en ongebruikte munitie. Het gaas van de omheining van de groentehof was geheel in elkaar getrapt. En de geit van onze naaste bureu stond nog vast aan een ketting in het schuurtje, die hebben wij direct de vrijheid gegeven, want het dier had niets meer te eten en te drinken. Toen wij het op het erf loslieten, huppande het meteen de boomgaard in, waar gras en ander groenvoer in overvloed aanwezig was.

Ook ~~ook~~ verderop in onze naaste buurt hebben we bij mensen de varkens, konijnen en kippen die nog in de hokken zaten, van een flinke voorraad voedsel voorzien of, in sommige uitzonderlijke omstandigheden ook de vrijheid terug gegeven. Dan hoefden zij in elk geval niet van honger om te komen. Want in zo'n oorlogssituatie leert met hoe belangrijk het leven zijn kan voor elk leven wezen op onze aarde!! Thuis vandaan hebben wij de artikelen ingepakt die moeder gevraagd had te gaan halen. Vooral haar leesbril was zeer belangrijk. Een mandje met een aantal eieren hebben we, goed ingepakt, eveneens klaar gezet om mee te nemen.

Op dat moment was het heel angstig stil in ons dorp. Er was geen mens te zien, geen burger en geen soldaat. De enige levende wezens die we buiten zagen lopen waren de kippen van de familie Huibers en die van ons, die rond liepen te scharrelen in de boomgaard.

Onder enkele oude, brede perenbomen langs een sloot waren enkele simpele mitrailleurstellingen aangelegd, waarin de Polen zich konden verdedigen tegen eventuele oprukkende Duitsers.

Rondom lagen vele hulsjes verspreid, dus wel een bewijs dat van daar geschoten is. Daar vonden we ook nog een klein leren tasje, vol met Engelse sigaretten, die toen helemaal nat waren. De sigaretten hebben we direct weggegooid, het etui mee genomen, dat ik nog steeds in mijn bezit heb.

ook lagen er nog handgranaten verspreid bij die stellingen en kleine schopjes, waarmee de soldaten de eenmansgaten hadden gegraven.

Veel takken lagen onder de bomen en op vele plaatsen zaten diepe kuilen, waar granaten geexplodeerd waren. Het zag er allemaal vreselijk geschonden uit, zodat het heel moeilijk is dit alles volledig te gaan beschrijven. Daarom beschrijf ik maar enkele gevallen van vernieling of iets van dien aard, dat de lezer(es) een klein beeld kan vormen hoe alles er toen uitzag op dat moment.

Maar wij hadden daar op een gegeven ogenblik genoeg van gekregen dit alles te moeten aanschouwen. En die eigenaardige vreemde stilte die er heerste, werkte ons toch enigszins op ons gemoed, een gevoel van enige onveiligheid.

Zodoende besloten we maar weer om terug te keren naar ons evacuatieadres. want wij voelden on toen als vreemden op ons eigen erf. Bovendien leek het alsof we van alle kanten bespied werden.

Via de Oldenhofselaan reden we de zelfde weg weer terug, al was het een heel hobbelig wegdek geworden met veel kuilen en hobbels.

Daarmee vergeleken was het pad door de weilanden voorbij de boerderij De Fikkersdries, een fietspad.

Via de Langstraat, de weg langs de Linge en de Logtsestraat kwamen we weer in Valburg bij onze ouders op het evacuatie-adres bij de familie J. Van Pommeren aan de Tielsestraat.

Vader en moeder waren heel blij dat we ongedeerd terug gekomen waren, want je wist tevoren immers nooit wat er zich nog had voor kunnen doen terwijl we daar waren.

Die middag kregen we warm eten, dat we binnen op mochten eten.

Na de middag hielpen vader en ik, van Pommeren mee met het plukken van appels. Het was mooi zonnig weer, dus werd ook door ons de kans waar genomen om zo'n bijzondere plukdag te benutten. En van Pommeren was daar heel blij mee. Tegen de avond hadden we gezamenlijk een flink aantal kisten vol appels onder de bomen staan.

Ook deze avond mochten we bij de familie binnenkomen en kregen we het een en ander te drinken, daarna een bord karnemelkseppap met stroop. Toen het tijd was gaan worden om te gaan slapen, keerden wij weer naar onze dependance terug, namelijk de schuur op het erf achter het woonhuis.

Toen we echter in bed lagen (een laagje stro in de koeiestal), had moeder opnieuw een vraag die ze aan ons wilde stellen, voor we gingen slapen. En de vraag was deze: "Zouden jullie beide nog een keer naar huis terug durven gaan om voor vader de winterjas en voor mij de wintermantel, want het gaat steeds kouder worden. Wij allen zullen vooreerst nog niet voorgoed naar huis terug kunnen keren. Dus had ik graag dat jullie die nog even op gaan halen, nu het daar nog rustig is, zoals jullie vertelden. Maar je moet het natuurlijk wel durven, denk daar wel aan?"

"Waarom zouden we dat niet durven, in het hele dorp was geen mens te zien en deed zich niets uitzonderlijks voor. Dan gaan we direct na de broodmaaltijd, of wat moderner uitgedrukt, na het ontbijt."

Zei Piet en hij keek mij toen aan hoe ik er op zou reageren.

"Wel ja, dan hebben meteen weer een mooi fietstochtje, tenminste, als het morgen opnieuw mooi weer is"Vond ik.

Vrijdag 29 september.

Toen we de volgende ochtend brood gegeten hadden, dat was nog mooi vroeg, zijn Piet en ik nogmaals naar Driel terug gegaan om winterkleding voor onze ouders op te gaan halen. Zover was het ook weer niet, dus was het uiteindelijk een ritje heen en weer.

Wij volgden de zelfde weg weer als gisteren. Op het landgoed "Schoonderlogt" stond inmiddels het hele grote grasveld, het voorterrein, vol met militaire Engelse legerwagens, vooral Rode Kruis auto's, want er stond ook nog een grote hospitaaltent. Deze ochtend ontdekten we dat er in de brede grasberm langs de Lin-ge hier en daar een Engelse militair achter een zware mitrailleur lag met daarbij twee metgezellen. Daarbij lagen op regelmatige afstanden van elkaar, stapeltjes handgranaten en stond het daar ook vol met ijzeren kistjes geweer-en mitrailleurkogels. Tevens waren er ook al enige eenmansgaten in de bermen gegraven, waarbij zich enkele soldaten bevonden.

Toen wij hen passeerden legden ze ons niets in de weg; zij namen amper notitie van ons, al hielden ze ons wel terdege in de gaten en staken nog wel even als groet hun hand op. Ze tuurden ook regelmatig door een verrekijker, dus hebben ze ons al van verre aan kunnen komen. Zij namen dus geen risico's!

Een eind verderop sloegen we opnieuw linksaf de Langstraat in en zagen daar al gauw links van ons op enige afstand van elkaar enkele pas aangelegde stellingen, gemaakt van graszoden en zakken zand. In zo'n stelling stond een stuk geschut opgesteld met de loop naar het noorden gericht. Iedere stelling was bemand met drie Engelse militairen. Ook zei maakten het ons niet moeilijk. Ook door hen werd als groet een hand opgestoken.

Aan het eind van de straat kwamen voor eenafgesloten hek. Daarachter stroomde de Eldensezeeg onder een duiker door in de richting van de verderop gelegen Linge, nabij de oude, historischr boerderij "uskus-Houw". Verder achter het hek lagen uitgestrekte wei- en bouwlanden, waarmee men met een pad bij-en op de boerderij "De Fickersdries kon komen.

Inmiddels hadden wij al een wat bejaarde man vanuit de weilanden in onze richting zien komen, die over het hek heen klom en vroeg: "Zijn jullie soms van plan om naar huis te gaan?" Die man kende ons namelijk heel goed, hij woonde aan het einde van onze straat.

"Ja, wij waren er net van plan heen te gaan", antwoordde Piet.

"Dat kunnen jullie dan beter niet doen, want daar wordt opnieuw geschoten, dus is het daar niet veilig en geef ik jullie de raad terug te keren". Waar Piet op antwoordde:

"Wij zijn gisteren ook naar huis geweest om het één en ander nog op te halen en hebben daar totaal niets bijzonders gezien of gehoord. Er werd echter in geen geval geschoten of iets wat daar op leek.

"Dat zal dan wel zo wezen, maar gisteren was gisteren, vandaag is vandaag en dat is een groot verschil. Houden jullie dáár dus wel rekening mee. Ik neem echter aan dat jullie beiden heus wel weten wat je doen en niet doen moet in zulke situaties.

Jullie zijn nu gewaarschuwd, meer kan ik niet doen in dit geval. Ik ga nu verder en hoop voor jullie dat je veilig terug komt!" Aldus een wel gemeente waarschuwing van een goede kennis uit Driel. Daar stonden we dan en verkeerden een ogenblik in een moeilijke situatie. Moeder had nog graag haar mantel en een winterjas voor vader voor de koude periode die wij tegemoet gingen. En wij waren nu al ruim over helft van de afstand die we gaan moesten en werden gewaarschuwd niet verder te gaan, daar er geschoten was. Dan sta je wel even te twijfelen wát je nu het beste acht. moet je veiligste nu terzijde schuiven en het doel nastreven, of aan je eigen veiligheid denken en terug keren?

Wij kozen voor het eerste, want wij hadden de gedachten, dat het schieten nog wel mee zou vallen. Dus tilden we onze fietsen over het hek en vervolgden onze weg door een weiland, om langs de boerderij De Fikkersdries naar huis te kunnen gaan.

Voor dat die man van ons afscheid van ons nam, had hij ons geraden, indien wij toch zouden gaan, om dan vooral goed uit te kijken naar één of ander onraad, dat zich plotseling voor kon doen.

Onderweg bleef het echter net zo rustig en stil om ons heen als gisteren...,! Maar vandaag is vandaag, had die man gezegd en uiteindelijk is dat ook zo. Want de ene dag is de andere niet, is immers het spreekwoord.

Daardoor hadden wij ons echter niet van de wijs laten brengen en dus waren we vast besloten recht op ons doel af te gaan en zouden wel zien welk verloop het zou hebben.

Intussen waren we de "Fikkersdries al reeds een eind voorbij gereden en was het om ons heen nog net zo rustig als gisteren, al was het op dát moment vandaag.

De Groenewoudsestraat lag inmiddels al achter ons er fietsten we in de populierenlaan die tussen de straat lag die we net verlaten hadden en de Holland (Hoenveldsestraat), die wij tegemoet reden.

Ongeveer tegen het eind daarvan kreeg ik een twijg van die genoemde bomen tussen de spaken van mijn voorwiel. die ik er meteen uit wilde halen. Mijn broer die iets vóór mij reed merkte dit en zei, dat hij langzaam door zou rijden.

Terwijl ik de twijg verwijderde, was Piet inmiddels al een eind vóór gekomen, toch minstens wel een vijftig á zestig meter. dat gaf echter niets, want we wisten ons einddoel.

Steeds goed op m'n qui-vive keek ik naar alle kanten en zo reed ik Rustig achter mijn broer aan, maar hij bleek iets harder te rijden. we psseerden twee woonhuizen, het eerste was van een agrarisch bedrijf, het tweede niet en het volgende was ook weer agrarisch en net toen dit door mij gepasseerd was, sloeg het noodlot toe.....!

Kogels ketsten tegen de spaken en de stangen van mijn fiets.

En met veel geweld sloegen ze tegen de stam van een populier zodat het boomschors links en rechts vloog. Takjes met bladeren vielen omlaag. Maar toen was ik al reeds van mijn fiets en lag veilig beneden tegen de schuine helling van de slootkant langs de straat. Maar instinctmatig hield ik mijn hoofd zo laag mogelijk naar omlaag gedrukt, dat mijn redding bewerkstelligde. Want direct na het eerste vuursalvo volgde er een tweede, maar daarvan hoorde ik de kogels over mijn hoofd heen fluiten en door het hoge riet in de sloot. Doch dit deerde mij gelukkig niet, maar drukte me nog vaster in de grasberm, waarna ik enige ogenblikken in deze houding bleef liggen. Bijna gelijktijdig had ik vanuit de verte een mitrailleur horen stotteren, ergens uit een noordelijke richting, bijv. vanaf de heuvels van Doorwerth of daaromtrent.

Door een verreijker was ik vanaf daar goed zichtbaar geweest. Na enige minuten verplaatste ik mij vooruit schuivend langs de sloot, via de grasberm in oostelijke richting. Daar stonden links van de straat na vijftig meter, twee boeren woningen.

Als ik mij tegenover bevond, was ik uit het zicht van de militairen die de mitrailleur hadden bediend waarmee ze op mij geschoten hadden, zo realiseerde ik mij. Dus bleef ik me voorzichtig voortbewegen tot ik uit het zicht bevinden zou.

Daar richtte ik me heel langzaam overeind, alle kanten uitkijkend en zeer goed op m'n qui-vive wezend, zodat ik bij het minste onraad direct reageren kon. Gelukkig bleef het stil en ging ik me dus iets vrijer voelen. Voorzichtig keek ik om me heen en zag de fiets midden op de weg liggen. Ook zag ik m'n broer, die met nog twee personen vóór de eerste woning met elkaar stonden te praten.

Ik stapte de straat over en liep naar hen toe en het eerste wat m'n broer aan mij vroeg was, "Waar was jij zo opeens gebleven?"

Er werd plotseling geschoten met een mitrailleur. De kogels ervan sloegen tegen mijn fiets en tegen de stam van de boom langs de weg. Maar toen had ik mij al veilig geborgen langs de slootkant in de grasberm. Gelukkig werd ik niet geraakt, maar durfde daar niet overeind te komen. Jij was een eind voor mij uit gereden, maar je moet toch hebben horen schieten?"

"Dat heb ik ook wel maar verwachtte niet dat het voor ons bedoeld was, dus reed ik gewoon door. Toen ik omkeek zag ik je fiets op de straat liggen en even later zag ik dat je langs de sloot kroop en heb toen hier op je gewacht. Is jou daar niets overkomen? Dat is eigenlijk haast niet te begrijpen." informeerde Piet.

"Op het nippertje net niet, wel sloegen er kogels tegen de stangen en spaken van de fiets en tegen de boomstammen die daar langs de straat staan, dus heb ik dan wel geluk gehad." Vond ik

Die man, die wij tegenkwamen bij dat hek heeft toch wel gelijk gehad toen hij vertelde dat er in Driel geschoten was, misschien is hij zelf ook wel op de zelfde manier beschoten. Dan hebben wij gisteren daarbij vergeleken toch een rustige dag gehad, toen is er geen schot gelost. " was Piet van mening. Waarop ik reageerde:

Gisteren was gisteren, maar vandaag is vandaag!" Of niet soms!?

"Ja, dit gezegde heb jij blijkbaar goed onthouden van die man die ons gewaarschuwd had dat er hier geschoten werd. maar dat kan jou leven wel gered hebben, onthoudt dat goed!" zo merkte Piet op.

En daar moest ik mijn broer eigenlijk wel gelijk in geven.

"Wat zijn we nu eigenlijk van plan om te gaan doen?" Vroeg ik .

"Verder fietsen om thuisde winterkleren van onze ouders op te halen, wat had jij dan gedacht dat we doen moesten?"

"Hier zo gauw mogelijk vandaan gaan." was mijn korte antwoord.

"Dat jij een banghals was heb ik al veel langer verondersteld, maar zo erg toch niet." hapte hij terug.

"Houdt er wél rekening mee, toen jij rustig verder fietste, werd ik onder vuur genomen en zoiets schrikt wel af, maar mijn fiets ligt ginds ook nog steeds op de straat, die ga ik niet ophalen. Want misschien is de schutter die op mij schoot, wel een zeer geduldig persoon, die de tijd neemt zolang te wachten, dat ik de fiets op ga halen. Maar dan moet hij het geduld op kunnen brengen tot vanavond als het hel maal donker geworden is, eerder ga ik daar de fiets niet halen, die ligt mij daar vooreerst best!"

Ook als een ander hen vindt en meeneemt?"

"Dan ben ik hem kwijt en heeft die persoon er een goedkope fiets aan, maar misschien vindt ik dan wel ergens een ander," hoopte ik.

"Zoals ik al zei wist ik dat je een banghals was, maar uiteindelijk ben je een grote schijtebroek en dat is voor mij als je broer zijnde, onacceptabel!" 't Is maar dat je 't weet!"

"Daar zul je het best moeilijk mee hebben, mezelf goed kennende!?"

Ik weet niet of jij het door had, maar we staan hier uiteindelijk een boel pure onzin te wauwelen. Als jij je fiets even op ga halen kunnen we verder gaan!"

Voorlopig nog niet!"

"En hoe wil jij dan weer terug naar Valburg?"

"Bij jou achterop!"

"Aan m'n nee, nooit van m'n leven!!"

"Heb een ander net zo lief als jezelf!!"

"Dan zal ik de verstandigste maar weer wezen en de fiets even voor jou op gaan halen. " Zei Piet en hij liep met een enigszins nonchalante houding in de richting waar mijn fiets nog op de straat lag. Zelf vreesde ik dat het ergste kon gebeuren en voelde de spanning stijgen. Hij had de fiets bereikt.

"Arg, laten, en dat is toch wel een beetje...

Piet pakte hem beet en kwam er mee teruglopen. Zelf slaakte ik een diepe zucht van verlichting, want er werd geen schot gelost. "Zo, hier heb jij je fiets terug en kunnen we verderop gaan.. Ik was nog wel van plan om thuis het benodigde op te gaan halen." Zei hij en stapte meteen op zijn fiets, terwijl ik dat ook deed en volgde hem, maar gaf hen de waarschuwing die ik gaf:

"Zouden we dat wel doen? We hebben ontdekt dat het uiteindelijk in deze omgeving niet helemaal veilig is en weten ook niet of het dat ginder wél is!"

"Dat zien wij dan wel als we dáár zijn. "Was zijn korte antwoord. Waar ik direct op reageerde met het volgende:" Dat kan dan net te laat zijn,"

"Dat is niet te hopen, maar als we niets proberen, weten we niets."

"Daar heb je wel gelijk in, maar zoiets weet je immers nooit tevoren. Laten wij hier verder niet langer over discussieren want daar komen we niet verder mee." Vond ik en dus stapten we opnieuw op onze fiets en reden in de richting van de Dorpsstraat; het gehele oponthoud had echter wel ruim een half uur in beslag genomen. Dus moest er niet te lang getalmd worden wilden we tegen de middag in Valburg terug zijn.

Plotseling hoorden we twee dingen tegelijk. Ergens niet zo verweg dreunden kanonnen, en bijna tegelijkertijd waren er explosies in het centrum van ons dorp. Daar steeg ook direct rook omhoog boven de huizen uit. Iets verderweg stotterden machinegeweren, maar we hoorden geen kogels door het luchtruin fluiten. Het was dus niet voor ons bedoeld. Toch had ik voor mijzelf al reeds een besluit genomen. niet naar huis gaan om nog het benodigde op te gaan halen. Piet reageerde niet op het schieten, hij reed vóór mij.

We naderden de Dorpsstraat waar we linksaf moesten. Rechts van ons in de grasberm, lagen vlak naast de straat een paar soldaten begraven, aan hun helmen te zien die op eenvoudige houten kruisen hingen, waren het Duitsers. Twee jonge levens die alleen maar grootgebracht waren om oorlog te kunnen voeren en daardoor jong te moeten sterven. De één was 21 en de ander 23 jaren oud (jong wel te verstaan!)

Hoelang zal men nog dóór kunnen gaan om willekeurige mensen te gebruiken om dwaze oorlogen uit te vechten. Waarom wordt het nog steeds niet gebruikelijk dat de grote kopstukken het meningsverschil dat er tussen hen is ontstaan, niet onder elkaar uit moeten vechten....??!! Dan zou de strijd gauw beslist zijn en kostte het geen miljoenen zeer lostbare mensenlevens!!!

Door de vele rommel die over de hele straat verspreid lag moesten we hele einden lopen tot ongeveer halverwege. Daar links lag in een tuintje een graf van een Poolse militair.

Het tuintje behoorde aan de familie Schuiling, die daar een bakkerij en een kruidenierswinkel halverwege de Dorpsstraat hadden. In het graf lag, volgens het opschrift op het wit-houten kruis, een Poolse militair begraven, genaamd Anatol Bier

Blijkbaar was hij daar vorige week vrijdag gesneuveld tijdens de straatgevechten met de Duitsers.

We hoorden opeens weer een explosie in het centrum van ons dorp, ergens in de naaste omgeving van de R.K.kerk en vlak daarna nog een, er tamelijk dichtbij. We zagen er ook rook opstijgen.

"Ik begrijp daar niets van, dat het gisteren hier zo rustig was en nu is er al op één plaats met mitrailleurs en op enkele plaatsen met geschut geschoten". Had Piet net gezegd, toen er meteen mitrailleurvuur in onze richting kwam. Dat was vanuit de buurtschap "Het Vlot" afkomstig, dat veronderstelden wij tenminste.

Van enkele huizen naast ons sneuvenden daardoor enkele ruiten en ket ketsten kogels af op een ijzeren hek dat vanaf de straat toegang verschaft tot een weiland er achter.

Dan heeft die man toch wel gelijk gehad dat het hier niet veilig was, omdat er geschoten werd. En gisteren was het hier overal zo rustig, toen werd er heel niet geschoten". Zo merkte Piet op!

"Ja, maar gisteren was gisteren en vandaag is vandaag, dat is het verschil! "

Voor onthouden heb jij op school zeker vast wel iedere keer een Tien gekregen op je rapport. Als je daar altijd zo goed je best gedaan had, dan had je in de vijfde klas al van school af kunnen gaan!" Kaatste Piet terug.

Daar reageerde ik echt niet op, maar luisterde of er opnieuw een vuursalvo gegeven zou worden, terwijl we ons veilig probeerden te stellen achter een schuur naast de straat.

Gelukkig bleef het stil en zei ik even vlug tegen m'n broer:

"Ik weet niet wat jij gaat doen, maar ik ga geen meter meer verderop, want ook dáárvandaan wordt nu geschoten. Laten we dus maar zo gauw mogelijk hier weg gaan want hier worden we van alle kanten geobserveerd!"

Piet was het daar niet mee eens, hij wilde perse naar ons ouderlijk huis, waar ik toen opeens niets voor voelde.

"Vrijwilligers vóór, je weet ons adres!" spotte ik.

"Oh, laat je me dát alleen opknappen?!"

"We zijn er samen voor hierheen gegaan, maar wil ook, dat we samen levend terug kunnen keren. Het wordt hier nu te gevaarlijk en zouden onze ouders dit eveneens afraden, dus keer ik terug. En hoop, dat je gezond en wel naar Valburg komt, je weet de weg wel hé?"

Piet talmde opnieuw even en zei toen:

Ja, je hebt gelijk, we kunnen beter terug gaan!

Vanuit de richting Huissen, in de uiterste oostelijke hoek van de Over-Betuwe hadden we al enige tijd onophoudelijk kanonvuur gehoord dus leek het wel of daar een tankslag gaande was; dat ging daar aan één stuk door. Maar hoe op dat moment de werkelijke oorlogssituatie was, hadden we totaal geen begrip.

Inmiddels hadden wij ons omgekeerd om terug te gaan naar ons evacuatieadres aan de Tielsestraat.

Dat vonder we wel heel jammer voor de moeite die we gedaan hadden En de risico's die we getrotseerd hadden, maar de veiligheid vonden we op dat ogenblik toch wel belangrijker, al waren we ons huis op op een halve kilometer na genaderd.

In een smal gangetje tussen twee woonhuizen, zagen we een dode koe liggen. Een kraai was bezig de ogen uit de kop te pikken. Iets verder lag een zwarte kat languit in een vensterbank van een oud huisje, heerlijk in het late herfstzonnetje. Ze lag blijkbaar te wachten op de terugkeer van de mensen waar zij uiteindelijk thuis hoorde. Ze zal wel heel lang geduld gehad moeten hebben, als ze het overleefd heeft. Want vooreerst was er nog heus geen kans dat dit gerealiseerd kon worden.

Wéér iets verderop lag in een tuintje voor een raam van een huis, een Delftsblauw wondbordje liggen met de spreuk : " Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens!"

Maar helaas,"dat klokje zal daar thuis echter niet lang meer getikt hebben." Zeiden we tegen elkaar,

Inmiddels hadden we het einde van de Dorpsstraat bereikt en gingen daar rechtsaf en bleven even stilstaan. Want we voelden het toen niet veilig genoegom via De Hoenveldsestraat, die door de Driele-naren namelijk veelal "De Holland" genoemd werd en de boerderij "De Fikkersdries" terug te gaan naar Valburg.

Daarom besloten we om iets verder linksaf te slaan en via de Elster-Grindweg naar de buurtschap de "Bremerton" te fietsen. Vandaar konden we door een lange smalle appelboomgaard opnieuw in de Langstraat komen, waar we enige uren geleden ook gefietst hadden om naar Driel te gaan.

Deze korte omweg vonden we veiliger, omdat er in de genoemde Hoenveldsestraat immers op ons geschoten was.

We vonden het toch wel heel jammer dat we niet de kans gekregen hadden om thuis nog het één en ander op te kunnen halen, zoals winterkleding voor onze ouders. Toch waren wij er toen al van overtuigd dat we daar voorlopig niet meer heen zouden kunnen gaan!

Want de volgende dag al werd Driel en de hele omgeving als een verboden gebied verklaard. Dus was er geen kans meer om nogmaals opnieuw een poging te wagen er heen te gaan.

Toen we terug gekomen waren op ons evacuatieadres waren onze ouders weer heel blij dat we ongedeerd waren. Wél vonden zij het jammer dat we niet thuis geweest waren, zodat we niets mee terug hadden kunnen nemen. Daar was echter weinig aan te veranderen, we leefden nog want dát was toch wel het belangrijkste, nadat wij de bijzonderheden verteld hadden.

De familie van Pommeren had echter wel even met het warme middagmaa. moeten wachten voordat ze het eten hadden kunnen opdienen. Want het zal wel ruim een kwartier na twaalfen geweest zijn toen we van Driel terug kwamen.

Na de maaltijd gingen Piet en ik even naar het verderop gelegen Betuwse dorpje Herveld kijken. Men had ons verteld dat daar veel activiteit was van geallieerde legervoertuigen. Dáár ontmoetten we eveneens veel inwoners van Driel die daarheen gevlucht waren. We hoorden er ook vertellen hoe het verloop geweest was van de gelandde Engelse parachutisten, die vanuit Oosterbeek felle gevechten geleverd hadden tijdens hun opmars naar Arnhem, met goed bewapende Duitse legereenheden, om te proberen de zo belangrijke verkeersbrug in handen te krijgen. Dat zou echter na vier dagen strijd op een grote mislukking zijn uitgelopen.

Daarna was na veel beraad en confereren uiteindelijk besloten zich, indien dit dan tenminste mogelijk zijn zou, over de rivier de Rijn terug te laten halen naar het Betuwse gebied bij Driel.

Dit zou dan ook tot stand gekomen zijn in de late avond en nacht van maandag 25 op dinsdag 26 september, onder erbarmelijke weersomstandigheden met enkele rubber-en canvasbootjes.

De Polen die bij Driel geland waren en daar de volgende dag met de Duitsers gevochten hadden, hadden daar stand kunnen houden, tot in de namiddag, toen er opeens een vooruitgereden Engelse post (enkele halftrupsvoertuigen) een salvo granaten op de Duitsers afvuurden met een snelvuurkanon. De Duitsers waren toen van mening dat een Engelse voorhoede reeds in Driel gearriveerd was, waardoor zij het hazenpad gekozen hadden.

De Polen die toen hun taak volbracht hadden zijn daarna afgevoerd naar het zuiden des lands, Eindhoven niet beter te weten, om van daar weer naar Engeland terug gebracht te worden.

Ongeveer deze zelfde route maakten ook de Engelse parachutisten die over de Rijn terug gehaald waren. Helaas hadden zij niet kunnen voorkomen dat De Slag om Arnhem voor hen een verloren zaak was geworden. En de mensen die ons verteld hadden hoe die situatie was verlopen, wisten eveneens, dat een Engelse tank-colonne tegen half zeven in de avond van woensdag de 20ste september 1944, de verkeersbrug van Nijmegen reeds gepasseerd was. Daarmee was het Grote, Britse Tweede Leger in De Betuwe gearriveerd.

Dat dit echter al reeds had plaatsgevonden was direct merkbaar door al die Engelse legervoertuigen die zich op de wegen voortbewogen in vele verschillende modellen. Maar wat zich daarvoor allemaal had afgespeeld, waren we in die dagen niet te weten gekomen. Op het moment dat wij ons daar tussen al dat oorlogsmateriaal bevonden in het centrum van Herveld en later ook nog even in Andelst, beseften wij toen nog niet, dat we uiteindelijk midden in de frontlinie terecht gekomen waren. Als de strijd opeens zou losbarsten zou er voor ons heel weinig kans bestaan dat we het zouden overleven. We keerden na een uurtje weer terug naar ons evacuatie-adres in Valburg. En eigenlijk was de situatie daar precies eerder, want ook daar was veel militair verkeer op de wegen en stond er eveneens veel Engels geschut opgesteld in de richting van de Duitse stellingen in Oosterbeek, op de Wageningse-en de Grebbeberg in Rhenen. Dus stond de bevolking van de Over-Betuwe nog heel wat te wachten. Geen mooi vooruitzicht voor de komende dagen!

In Herveld zagen we nog flink aantal Duitse Krijgsgevangenen die voorlopig opgesloten werden in een grote, ronde hondenkennel die in een tuin stond van een grote villa met twee verdiepingen, net iets voorbij een splitsing van wegen, als men van Valburg kwam. Zij zouden afkomstig zijn van Randwijk, waar ze gevangen genomen waren toen zij de Rijn over gestoken waren.

Vanuit Herveld zouden ze even later worden afgevoerd naar een gebied ergens in Noord-Brabant, achter het front.

Tegen de avond werden wij, ons gezin, gevraagd om bij hen in huis te komen. Al gauw was het koffiedrinken en praatten we wat onder elkaar. Aan het eind van de avond kregen we ieder ook nog een bord karnemelksepap met stroop, dat er in ging als koek!

En nadat wij dat genuttigd hadden, was het tijd geworden om te gaan slapen. Daarvoor gingen we naar de schuur, achter het huis

Zaterdag 30 september.

Bij het opstaan leek het al meteen een mooie, zonnige dag te worden. Aan het begin van de ochtend ging de zon schijnen en werd het later een aangename temperatuur.

Vader en ik hielpen van Pommeren in de namiddag opnieuw mee met het plukken van appels (De toen heel bekende sterappels). We wilden immers iets te doen hebben, dat waren we altijd zo gewend. Daar was van Pommeren echter wel dankbaar voor. En ook die zelfde avond mochten wij weer binnen komen zitten. Na het koffiedrinken speelde één van de dochters enkele bekende liedjes op het orgel, waarvan de laatste het Wilhelmus was.

En nog maar net waren de laatste muziektonen weg, toen hoorden we dat er rondom het huis en in de naaste omgeving zwaar kaliber granaten explodeerden. Het duurde niet zo heel lang, blijkbaar een waarschuwing voor de inwoners, want daarna werd het weer stil.

Dus besloten we naar de schuur terug te gaan en we hoopten op een rustige nacht. Maar helaas, de hoop ging niet in vervulling.

De beschieting begon opnieuw en dat ging zo de hele nacht door tot het licht ging worden. Soms vielen ze tamelijk dichtbij, dan weer wat verderweg. Het leek wel of ze over een groot gebied gezaaid werden. Blijkbaar werden ze vanaf Oosterbeek, Wageningen of Rhenen door de Duitsers afgeschoten; van verre konden wij ze met een fluitend geluid naderbij horen komen.

Wij in de schuur konden niet anders doen dan af te wachten hoe de afloop was. Gewoon blijven liggen waar je lag, men kon immers toch voor de veiligheid nergens anders heen, want overal waren explosies. Een veilige schuur was het helemaal niet, want de wanden waren grotendeels van hout. Alleen de **onderkant** bestond uit een stenen muurtje van hooguit 75 cm hoog. Die bood dus geen noemenswaardige bescherming en lag je op het laatst gewoon te wachten op het projectiel dat je zou verbrijzelen.

En als je daar dan zo stillig te luisteren hoor je eigenlijk elke granaat exploderen. Eerst verderweg, dan weer iets dichterbij, de volgende tamelijk dicht in de nabije buurt. Van de granaat die dan zal volgen verwacht je dat deze de schuur uit elkaar zal slaan. Gelukkig is dat dan niet het geval, maar explodeert dan toch weer ergens anders dan we gedacht hadden.

Maar dan herhaalt zich dit ritme weer en kregen we opnieuw te maken met een volgende serie, die angst en spanning te weeg bracht.

Onder elkaar was door ons maar heel weinig gesproken in die nachtelijke uren, maar blijkbaar hadden wij ons hetzelfde voorgenomen. Soms waren de explosies zo dichtbij, dat we de lichtflitsen duidelijk door de kapotte ruiten goed konden waarnemen. Vaak hoorden we de granaatscherven als grote hagelstenen tegen de dakpannen en de buitenmuren slaan. Nu en dan sloegen er scherven door de houten want of door een raam naar binnen. Van slapen was dus niet veel gekomen al had je je nog zo vaak omgewend.

Toen het nog maar amper licht begon te worden besloten we op te staan en onze spullen bij elkaar te pakken, want we hadden de zelfde mening, om daar niet langer te blijven. Uiteindelijk was dat gelukkig aan zelfmoord. Dan nog maar weer opnieuw proberen een veiliger plaats op te gaan zoeken, van huis waren we immers toch al!!

Dus weg uit deze frontlinie en liefst zo gauw mogelijk.

Langer wachten kon altijd nog veel gevaar opleveren.

Onze veiligheid was ons nog heel veel waard, maar daar was het opeens zeer gevaarlijk geworden, vooral als men toch al reeds van je eigen huis en haard weggevlucht bent.

Zondag 1. oktober.

Toen we buiten kwamen liepen er een paar Engelse soldaten op het erf die ons aan spraken en van mening waren dat wij daar thuis hoorden. Maar met veel gebaren legden wij uit dat we vluchtelingen waren, dat ze blijkbaar hadden begrepen. Een zei in het Engels dat het daar dan voor ons "no good" was en beduidde ons dat het veiliger voor ons was om naar het zuiden te gaan, naar het reeds bevrijdde gebied. Echt verstaan deden wij ze natuurlijk niet, want dat Engels was toen voor ons in die jaren nog een heel vreemde taal. Maar men kan elkaar natuurlijk wel enigszins begrijpen.

Nadat we de dekens en de andere benodigdheden ingepakt en op onze fietsen gebonden hadden, stonden we tegen acht uur gereed om weg te gaan, nadat we van de familie van Pommeren afscheid genomen hadden. Met onze fiets in de hand stonden we al naast hun huis op de uitrit die toegang gaf tot de Tielsestraat, waar al druk militair verkeer af en aan reed, toen er ineens, geheel onverwacht, tamelijk dichtbij om ons heen verscheidenen granaten explodeerden. Granaatscherven zoefden en floten door het luchtruim of sloegen tegen de dakpannen en buitenmuren, kluiten aarde vlogen door de lucht en werden tientallen meters ver weggeslingerd.

De projectielen vielen op dat moment in een brede strook links en rechts van ons. Maar zo precies liette je daar ook weer niet op. Piet en ik zetten onze fietsen vlug tegen de oostgevel van het huis en met onze ouders voor ons uit liepen we via het erf in de richting van de schuur, die eigenlijk ook helemaal niet veilig was tegen granaatvuur. Maar schuin rechts daarvan stonden twee grote brede korenrijen tamelijk dicht bij elkaar; daar smoorden de granaten wel in. wij gingen er midden tussen zitten en vonden het een veilig plekje, tenminste, in zoverre er geen projectiel vlak naast explodeerde, want dan werden wij gewoon door de enorme luchtdruk die ontstaan zou, weggevaagd. Rondom ons heen en soms dichterbij, explodeerden de granaten, dus moesten we blijven zitten en ons niet meer verplaatsen, dat kon de dood tot gevolg hebben.

Plotseling was er een felle knal vlakbij, ergens rechts van de korenrijen. Maar toen had ik inmiddels al een harde slag gevoeld tegen de rechterkant van mijn hoofd, net rechts boven m'n rechter oor. En gelijk was er iets vlak voor mij in een plas water gevallen dat een sissend geluid voortbracht en waar grijze damp boven opsteeg.

Toen in dat "iets" uit de plas water wilde oprapen, brandde ik bijna mijn vingers en liet het gauw weer vallen, maar na enkele ogenblikken veronderstelde ik dat het toen wel afgekoeld was en zocht opnieuw in de inmiddels troebele plas water wat het wel zijn kon. Het bleek een granaatscherf te wezen van ongeveer 8 cm lang en ruim 2 cm breed. Er zaten scherpe kartels en punten aan, dus kon je gauw een wond oplopen bij het vastpakken.

Toen ging ik op onderzoek uit of mijn hoofd verwond was, want ter plaatse voelde ik geen pijn op dat moment, om dat het verdoofd was door de harde klap.

In die tijd droeg ik een hoed en bekeek deze of hij beschadigd was. En inderdaad waren de scherpe kartels er doorheen gesneden, maar hadden mijn hoofd gelukkig niet verwond.

Nadat de verdoving minder werd, kwam er pijn voor in de plaats die nog ruim een dag goed voelbaar bleef.

Toch veronderstelden wij dat de scherf ergens op af was geketst. Had dat niet plaats gehad, was deze dwars door mijn hoofd geslagen. Zelfs in een oorlog kan men nog geluk hebben!!

Als ik die scherf direct, dus rechtstreeks, tegen m'n hoofd had gekregen, had ik het vast niet overleefd! Wat een meevaller toch in zo'n bijzondere oorlogssituatie.

Die beschieting duurde ongeveer een uur, hoewel het een halve dag scheen te wezen onder die angst voor al dat uitzonderlijke gevaar. De spanning die wij hebben moeten trotseren in deze ochtend van die zondag de Eerste oktober 1944, zullen wij wel nooit en nimmer vergeten in de tijd die voor ons lag!

Maar nadat het uur verstreken was werd het schieten wat minder; wij kwamen echter voorzichtig overeind uit onze schuilplaats en gingen nog even het achterhuis binnen om daar de gelegenheid af te wachten om die omgeving zo gauw mogelijk te kunnen verlaten.

Toen daar na een klein kwartier de kans voor gekomen was, zijn wij dan ook zo vlug mogelijk vertrokken. Wan na deze beschieting voelden wij ons daar helemaal niet veilig meer.

Heel geleidelijk begon het Engelse militaire verkeer ook weer te rijden en gingen er ook weer burgers over de straat. die voorlangs het woonhuis lag op een tiental meters afstand.

Vlug verlieten wij het erf, afscheid hadden wij al reeds genomen, en op de Tielsestraat gekomen, gingen rechtsaf. Na ruim 50 meters nog vóór de begraafplaats, sloegen we rechtsaf en kwamen daar karresporenweg die langs een groot stuk percelenland lag.

Aan het eind kwamen we op een weg waarmee we eveneens iets verder in het typische Betuws dorpje Slijk-Ewijk kon komen.

Aan de overzijde van die straat stond een Engelse legerwagen bij oude verwaarloosde boerenwoning. Enkele militairen waren blijkbaar bezig met hun ontbijt, want één van hen kwam in onze richting met twee grote, bruin geëmailleerde legerbekers gevuld met hete thee: die hij onze ouders aanbood. Zij hadden vast medelijden met die oude mensen, want zij wisten natuurlijk niet dat moeder een echte thee-leut was. Hoe het ook mocht wezen, onze ouders stonden er even heerlijk van te genieten. Toen we bij van Pommeren geheel onverwacht vertrokken, hadden wij ons de tijd niet gegund, om eerst nog iets te eten en te drinken, dat hadden we te onveilig gevonden, na de beschietingen van die nacht en ochtend. Dus zal het gest befallen zijn en waren daarvoor de soldaten dan ook heel dankbaar.

Aan het eind van de straat in de richting van Slijk-Ewijk, bij "De Hoge Brug", keken wij nog even achterom, vanwaar wij gekomen waren. Toen zagen we in de verte, richting Elst, de grote Domtorenachtige St. Maartenskerk volop in brand staan. Grote rookwolken stegen er bovenuit. Jammer van die mooie interessante, zeer oude historische kerk van Elst!!.

Nadat wij na een goed half uur door het genoemde Typische dorp Slijk-Ewijk liepen zagen we ook nog bekende dorpelings uit Driel, het waren zelfs naamgenoten, al was het geen familie van ons.

Nadat we al tamelijk gauw bij het bijzondere witte kerkje, boven aan de Waaldijk gekomen waren, zijn wij daar rechtsaf gegaan en hele maal de Waaldijk uitgelopen tot tegenover Herveld.

Daar gingen wij vanaf de Waaldijk via een hobbelige zandweg vol met kuilen en bochten, linksaf en kwamen na enkele bochten bij de Waal. Daar bleek dat we overgevaren konden worden met een klein motorbootje naar de overzijde en kwamen daar al gauw in Ewijk terecht, een dorp in het Land van Maas en Waal.

Met het bootje waren nog enkele personen mee overgevaren die eveneens de Betuwe wilden verlaten ten opzichte van het naderen van eventuele gevaren.

Twee van hen gingen op informatie uit om te weten te komen of men ons ergens kon herbergen voor enige tijd. De overigen, waaronder ook wij bleven zolang op een pleintje wachtten op hun terugkeer, dat uiteindelijk zowat een uur geduurd had. Maar toen werd ons ook verteld dat we in het tien kilometer verderop liggende dorp Druten terecht konden in een schoolgebouw tamelijk dicht bij de R.k.kerk aldaar.

Inmiddels was ons groepje vermeerderd met een vijftal andere vluchtelingen, die eveneens met ons mee konden daarheen.

De oudere mensen konden gebruik maken van paard en wagen die daarvoor beschikbaar gesteld was door de Gemeente. De jongeren die een fiets bij zich hadden konden achter de wagen aan rijden, als men de weg daarheen niet wist.

Via Winssen, Deest en Afferden arriveerden wij met ons groepje precies om kwart over 1 in de school achter de R.K. kerk in Druten. Ons werd daar een lokaal aangewezen waarin wij ons konden installeren. ons Bivak werd opgeslagen onder de hoge schoolramen langs de buitenmuur. Daar werd op dat moment niet verder over nagedacht, maar na enkele dagen later dacht ik er wél aan terug, toen ons gezin alreeds een andere verblijfplaats gevonden had in het in zuidelijker gelegen dorp Puiflijk, waar we onderdak hadden gekregen bij een grote fruitkweker, Marinus v.d. Heijden genaamd aan de Koningsweg aldaar, een gezin met drie dochters, een vierde was reeds getrouwd en één zoon. Bij die mensen heeft ons gezin de hele maand geëvacueerd gelegen, maar daar kwamen wij tot de ontdekking, dat het toen in dat schoollokaal een heel gevaarlijke plaats geweest was om daar ook de dag, maar tevens de nacht door te brengen.

Ook daar hadden toen granaten kunnen vallen, waarvan de scherven de grote ruiten aan stukken hadden kunnen slaan. Deze hadden ons dan grote verwondingen kunnen veroorzaken, zelfs wel met dodelijke afloop in het ergste geval.

Maar hier lopen wij op het werkelijke verhaal een eind vooruit, wat toch niet de bedoeling is.

Dus nadat wij allen, we lagen daar met 20 personen, ons een plaatsje in het aangebrachte stro verworven hadden, werd ons al gauw verteld dat er warm eten gebracht zou worden, maar het wel even duren kon voor wij er over konden beschikken.

Helaas duurde dit éven, toch wel tot omstreeks half vijf. voordat wij ons inwendige van enig voedsel konden voorzien.

Ons menu bestond uit ongeschilde aardappels en rodekool. Gekookte, of een weinig gebraden dierlijke resten waren echter niet te ontdekken al visten we ons hele prtje eten om en om.

Wél knarste er zand tussen onze tanden en kiezen, tijdens deze warme maaltijd, dat zeer wel mogelijk van de slecht gewassen aardappels afkomstig moest zijn. Het zal echter inderdaad wel goed bedoeld geweest weest zijn, maar helaas een weinig slecht uitgevallen. Een gegeven paard moet men echter niet zo gauw in de mond proberen te kijken of er slechts een slechte tand of kies in te vinden is.

Dus was het voor ons wel een warme maaltijd, waarmee we onze magen konden vullen, maar gesmaakt heeft het ons helaas niet.

Toch was er nog een persoon die er smakelijk van zat te eten en likte het bord zelfs nog af. Hij zal thuis niet veel gewend zijn. Eerst waren wij blij dat er eten gebracht werd, maar we waren ook wéér blij dat we het op hadden.

De oudste uit het groepje was 69, de jongste misschien enkele weken, want die werd nog aan de borst gelegd.

Daar in de naaste omgeving van Druten was het gelukkig nog tamelijk rustig ten opzichte van oorlogshandelingen of andere situaties, al hoorden we op enige afstand met regelmaat, dat er ergens toch wel geschoten werd. In de nacht werd er door ons allen goed geslapen, al liet de baby nu en dan wel even horen dat zij ook aanwezig was. Maar nadat hij even aan moeders borst gelegen had, werd het vrij gauw weer rustig in het lokaal.

De volgende ochtend sneed ik het brood op de vensterbank, bij gebrek aan een tafel en een broodplank. Moeder was niet zo groot dat zij er gemakkelijk bij kon, dus nam ik dat karwei voor mijn rekening! Anderen volgden mijn voorbeeld, zodat men van de nood een deugd moest maken in deze uitzonderlijke situatie.

Maar voordat ik op was gestaan had ik die zelfde ochtend echter een granaat door het luchtruim boven ons horen fluiten en dat stond me toen heus niet aan en vroeg mij in alle vroegte wel af, met welk doel deze in die richting was afgeschoten....?

Eén bonte kraai betekent nog niet dat het een strenge winter zal worden, maar in de regel is het meestal wél zo, als het ene schaap over de dam gegaan is, er spoedig meer zullen volgen!

Maandag 2 oktober.

Zoals het de laatste dagen al steeds gegaan is, ging het die ochtend weer net zo, we hoefden ons niet aan te kleden na het opstaan want we gingen nog steeds slapen met onze bovenkleding aan. Waarom is al reeds verteld.

Maar wij wilden ons natuurlijk wel even graag gaan wassen en dat zou dan in de gang moeten plaatshebben, want dáár stond een grote zwengelpomp. Doch toen we daar heen gingen, zagen we al direct een grote drukte van meerdere liefhebbers die zich wilden gaan wassen. Dichterbij gekomen ontdekten we daar rondom zo'n smeerboel dat ons de zin benam, ons daar te gaan wassen, wát een wanorde!!

Wij, Piet en ik, hebben toen in één of andere bergruimte een emmer weten te bemachtigen en deze bij de pomp, waar ik met veel geduld en ellebogenwerk, uiteindelijk bij wist te komen, voor een groot gedeelte gevuld en bij onze ouders in het lokaal gebracht. Daar konden zij dan in elk geval hun gezicht en handen mee wassen.

Piet en ik gingen daarna naar buiten, over de waaldijk heen naar een kolk dicht bij. Daar waren we zo heen gewandeld en het water was er mooi helder. Bij gebrek aan toiletzeep hadden we scheerzeep bij ons, want toiletzeep was eveneens als andere zeepsoorten op de bon en ook nog zeer schaars. Maar we hadden in die jaren wel geleerd ons te behelpen in zulke bijzondere situaties.

Lang bleven we daar niet, want we wilden terug om op tijd bij onze ouders te zijn voor het ontbijt.

We waren net terug toen er koffie en thee werd gebacht, inmiddels had moeder het brood en andere benodigdheden al gereed staan, dus konden we al gauw met de maaltijd beginnen.

Het beloofde opnieuw een prachtige herfstdag te worden, maar ondanks dat gingen de gevechten in de over-Betuwe, omgeving Elst, Bommel en Huissen onverminderd door. Vanuit die richting hoorden we regelmatig schieten. Maar in onze omgeving bleef en was het gelukkig nog rustig gebleven tot dan toe.

In de namiddag gingen Piet en ik het iets zuidelijker gelegen dorp Puiflijk in, om te proberen een ander adres te vinden, waar wij vier voorlopig een nieuw onderkomen zouden kunnen vinden. Want dat drukke gedoe in dat schoollokaal en die vieze troep bij de pomp waren wij meteen al beu.

Daarom wilden wij op een fruitbedrijf mee helpen bij het plukken van fruit of iets van dien aard, tegen kost en inwoning en waren daar veel beter af dan in die school in Druten, waar we ook zo dicht bij elkaar lagen vanwege ruimtegebrek.

Wij lagen uiteindelijk in een vierkant langs de vier muren in een laag stro. En juist daardoor had het lokaal een grote gelijkenis met de varkensmarkt in Arnhem, zoals vroeger. Alleen hadden wij het voorrecht dat men ons niet kon verkopen en dan een blauwe, of rode stempel op onze rug werd aangebracht en pakte men ons daarna gelukkig ook niet bij onze oren!!!!

Al betrekkelijk gauw kwamen we bij een fruitkweker waar de kans bestond dat we er terecht zouden kunnen, waar we de volgende dag terug moesten komen, want hij wilde het eerst met zijn vrouw bespreken, dus ons niet op eigen inzicht laten komen. Uiteindelijk hadden wij daar begrip voor en dus hielden we het daar dan maar op.

We kochten er wat appels die we niet hoefden te betalen en keerden daarna weer naar de school terug. Onze ouders hadden hoop dat we op deze manier de volgende dag de school zouden vaarwel kunnen zeggen. In de komende nacht konden we tamelijk rustig slapen, met dit verschil, dat de baby zich wel regelmatig even liet horen dat hij ook nog aanwezig was.

Dinsdag 3 oktober.

Nadat we gereclameerd hadden dat het slecht georganiseerd was bij de pomp in de gang was er een regeling getroffen dat ieder gezin in volgorde, op hun beurt naar de pomp kon gaan en de toiletten waren inmiddels door Gemeentewerken schoon-en ook weer bruikbaar gemaakt, Wat direct door een ieder gewaardeerd werd en heus niet als overdaad beschouwden.

Na onze wasbeurt en het ontbijt zijn vader en ik op de fiets naar de fruitkweker gereden waar we terug mochten komen in Puiflijk.

Maaarr, men durfde ons helaas niet niet op te nemen in hun gezin, want het was immers een oorlogssituatie en men wist immers niet hoe lang deze zou duren. Want zelf had men ook al een groot gezin. Als wij er eenmaal waren en er zou iets misgaan buiten de schuld van één van beiden, was het voor ons ook niet zo prettig dat we dan weer weg zouden moeten en daar gaven wij hem gelijk in.

Dus keerden vader en ik weer zonder resultaat schoolwaarts, maar Via een andere weg dan we gekomen waren. want we wilden nog ergens anders in dat dorp een kans wagen, waar we mogelijk nog wel onderdak konden krijgen. Maar het was inmiddels flink beginnen te regenen dus stelden we dit maar uit tot de volgende dag.

Na enkele kilometers ging het echter opeens gieten. Iets verderop stond rechts een grote boerderij en links van ons een klein, wit arbeidershuisje dat vlak aan de straat stond.

Zelf wilde ik meteen al naar het grote boerenhuis gaan om voor de plenzende regen te schuilen, maar vader vond dat we beter bij dat kleine witte huisje aan konden kloppen.

"Dat zijn vaak gewone, heel eenvoudige mensen en daar kun je meestal nog het beste terecht". was zijn mening.

En dat vermoeden bleek inderdaad al gauw zo te wezen, want we mochten meteen binnenkomen en kregen na een klein ogenblik ieder een kopje heerlijke, warme koffie en mochten ook direct onze natte jassen bij de warme kachel te drogen hangen.

Wát een hartelijk en gastvrij ontvangst toch bij die mensen.

Het gezin bestond uit een al wat bejaarde moeder met haar zoon, waar we mochten schuilen voor de regen.

Onder het praten bij een warm kopje koffie kwam ons gesprek ter Sprake, dat we uiteindelijk op zoek waren naar een boerderij of fruitbedrijf, waar wij terecht zouden kunnen door ons onderdak te verschaffen, waarvoor wij dan wilden werken voor de kost en inwoning. Maar van beide kanten moest het dan natuurlijk niet uitgebuit worden in deze bijzondere situatie die buiten onze wil ontstaan was en we ons te proberen zich aan te passen.

De zoon wist misschien wel een adres waar we terecht zouden kunnen. Hij wilde er met mij wel even heen fietsen, zover was het daar niet vandaan, dus kon vader wel zolang blijven praten bij zijn oude moeder en hofde hij niet opnieuw door de regen te fietsen.

En zo reden wij dan even later samen naar de mensen die de zoon bepaald wel goed zou kennen.

Bij aankomst op het adres dat inderdaad heel dichtbij was, bleef ik buiten even wachtten toen de zoon naar binnen was gegaan om daar te gaan overleggen of er voor ons kans bestond om er onderdak te krijgen. Men was blijkbaar gauw besloten, want al spoedig kwam de zoon van de bejaarde moeder al weer naar buiten.

Met een zeer tevreden gezicht deelde hij mij mede dat wij in de namiddag daar al verwacht werden, zo ongeveer tegen theetijd. Daar keek ik echt vanop, zo vlot al dit gegaan was, dat had ik niet verwacht. Maar voor onze ouders was ik heel blij; als je zo'n leeftijd bereikt hebt is het goed te begrijpen dan men dan niet meer tegen zo'n drukte kan zoals in dat schoolgebouw en eveneens dan die smeerbeel bij de pomp in de gang.

Vandaar reden we naar de twee bejaarde mensen in dat kleine, oude witte huisje terug die vol spanning zaten te wachten op de uitslag van het verzoek.

Vader was ook heel blij en zeer tevreden dat wij daar heen konden gaan. Zelfs de oude moeder van die zoon was er blij mee dit goede nieuws te vernemen; het goede mens leefde helemaal met ons mee. Opeens werd vader ongeduldig, want hij wilde graag gauw terug gaan naar de school, om ook moeder dat goede nieuws mede te delen. Wat zou zij daar van opkijken, zo gauw al weg te kunnen uit dat lokaal. Dus namen vader en ik van deze goede mensen hartelijk afscheid en bedankten hen voor de gastvrijheid en de moeite die ze genomen hadden om ons bij te staan in deze moeilijke situatie van oorlog en ongemak waar wij ongewild mee geconfronteerd waren. Opgewekt stapten we, na ons afscheid, op onze fiets en keerden "huiswaarts". Helaas, naar ons eigen huis was dat vooreerst nog lang niet mogelijk, dat kon nog wel lange tijd duren voordat dit gerealiseerd zou kunnen worden, dus moesten we voorlopig nog veel geduld hebben! Bij onze terugkeer in de school was moeder ook heel blij dat we bij een particulier onze intrek konden nemen.

In de namiddag, zo tegen half drie gingen we op weg naar dat fruitbedrijf dat voorlopig onze verblijfplaats zou gaan worden. Voor hoe lang dat wisten wij toen nog niet, dat hing van de oorlogssituatie af. Het bedrijf droeg de naam "De Bouwing" en de familie die daar woonde, heette van der Heijden en het bedrijf lag aan de Koningsweg in het dorp Puiflijk in het Land van Maas en Waal.

Het was nog mooi, zonnig herfstweer die middag toen wij vieren er heen wandelden en mochten meteen binnenkomen om thee te drinken. Het gezin bestond eigenlijk uit de beide ouders, drie dochters die nog thuis waren en reeds één getrouwd. die woonde met haar man en dochtertje dicht bij Appeltern. Ook een zoon woonde nog thuis in. Tijdens het theedrinken kwam een neef op bezoek, Wim genaamd, die een eindje daarvandaan woonde en een zoon was van een broer van v.d. Heijden! Dus konden wij meteen kennis met hem maken.

Toen we thee gedronken hadden, bood hij ons aan ons mee te willen helpen om boven onze slaappleatsen in gereedheid te brengen, dat hij dan ook inderdaad gedaan heeft. Wij konden meteen al heel goed met hem opschieten.

Het leek wel of wij elkaar al jaren kenden. Later bleek ook, dat de bevolking daar heel gemoedelijk was onder elkaar, maar ook tegenover mensen die hun vreemd waren.

Nadat wij ons geïnstalleerd hadden, konden we aan tafel gaan voor de broodmaaltijd. Het broodbeleg bestond uit flinke plakken eigengemaakte kaas en gerookte ham van eigen slacht. Het smaakte verrukkelijk en hebben er echt van gesmuld.

Na de maaltijd kregen we gelegenheid ons te gaan wassen en tevens te verschonen, want daar kregen wij in het schoollokaal geen gelegenheid voor. En toen dit alles afgehandeld was, voelden wij ons op dat ogenblik een geheel ander mens. Wat zo'n wasbeurt en verschooning al niet kunnen bereiken.

Daarna mochten we in de huiskamer komen zitten er kregen even later koffie aangeboden. Toen bleek dat er ook een nog tamelijk jong echtpaar aanwezig was uit Amsterdam. Zij waren half september bij familie in Nijmegen geweest en konden niet meer terug toen de gevechten rond Arnhem en Nijmegen in volle gang waren.

Het echtpaar had het toen in Nijmegen veel te gevaarlijk gevonden om er nog langer te blijven. Dus gingen ze daar weg en zo waren ze opeens in Het dorp Puiflijk aangeland bij de familie v.d. Heijden. Later in de avond, voordat wij besloten te gaan slapen, kregen we ieder nog een bord heerlijke karnemelkse pap met stroop, die er bij ons in ging als koek!

Woensdag 4 oktober.

Tijdens het ontbijt hadden we gevraagd iets te kunnen doen op het bedrijf, want wij wilden ons nuttig maken ten opzichte van onze kost en inwoning, zoals tevoren was afgesproken.

Want van profiteren en niksnutten hielden wij niet, dat was onze mentaliteit gelukkig ook niet, dus vandaar die vraag.

Toen vroeg men ons of wij wilden beginnen met het oprapen van appels en peren die onder de bomen lagen. Daarna hebben we ook mee geholpen met het plukken en het rooien van aardappels en koebieten. En op het middageten was ook niets aan te merken en kon men eten zoveel men wilde.

De eerste dag vernam ik, dat Anna de oudste van de drie dochters die nog thuis waren, 's morgens en tegen de avond, met haar broer Jan en hun knecht Dorus Smids, mee naar de wei ging om te helpen bij het melken. Ik zei haar, dat ik dat in de komende tijd zou doen, zolang wij daar verbleven en zei in de vroege ochtend dus op bed kon blijven liggen.

"Kunt U dan melken?" vroeg zij, waarop ik antwoordde: "Ja al vele jaren."

Zelfs al vanaf mijn schooljaren, dus is het mij wel toevertrouwd." Vanaf die dag ging ik voortaan mee met Jan en Dorus mee melken. Anna was mij daardoor heel dankbaar en zelf was ik tevreden, want in zulk een bijzondere situatie, waarin wij verkeerden, wilde ik iets om handen hebben, mij produktief maken en eveneens uit waarderung, omdat wij daar zo gastvrij waren ontvangen.

Helaas gebeurde het nogal eens dat de Duitsers daar de naaste omgeving met zwaar kaliber granaten onder vuur namen. Vooral hadden zij het vaak gemunt op het enkele kilometers westelijker gelegen dorp Boven-Leeuwen. Waarom juist is mij nooit bekend, maar het was dan wel een gevaarlijke situatie, daar wij er tamelijk dichtbij moesten gaan melken in een weiland dat in die richting lag en er soms granaten in onze naaste omgeving tot explosie kwamen.

En juist dat vond ik een groot probleem, want omdat we immers van uit Driel reeds voor granaten gevlucht waren en dat je daar, vele kilometers verderweg, door granaten getroffen zou kunnen worden.

Daar moest ik nogal eens aan denken alser om ons heen granaten terecht kwamen, zodat we de scherven ervan door het luchtruim konden horen fluiten. Dan gingen er wel bepaalde gedachten door je brein!! Dan maakte ik mij zorgen over m'n ouders, dat zij toen dát ook nog mee zouden moeten maken in hun bejaarde toestand.

Daarom juist had ik angst voor exploderende granaten, want ik was die projectielen die toen rondom en zeer dichtbij ons, in Valburg, nog lang niet vergeten. Dat waren toen voor ons zeer angstige momenten die heel lang in je geheugen blijven. En dus moest je iedere keer weer opnieuw proberen je zoveel mogelijk veilig te stellen. Soms probeerden groepjes Duitsers bij Leeuwen de Waal over te steken, dat hen dan ook wel eens lukte, maar werden dan meestal direct gevangen genomen en was voor deze soldaten tot op zekere hoogte, de oorlog afgelopen.

Zaterdag 7 oktober.

Evenals de vorige dagen waren wij deze dag ook weer aan het appels plukken. Het was prachtig, zonnig herfstweer; de zon scheen de hele dag. Maar in de namiddag begonnen in enkele dorpen langs de Waal eveneens granaten te vallen. Eerst wat verderweg in de omgeving van Winssen en Deest, maar later ook in Afferden.

Na drie uur vielen er ook al in Druten en enkele ogenblikken later kwamen er al heel wat bij ons over en waren blijkbaar heel laag. Daardoor maakten ze een raar bijzonder geluid, net of ze op rails door het luchtruim gingen. Enkelen vielen al heel dichtbij, namelijk achter bij ons in de boomgaard. Daar barstten ze met veel geweld uit elkaar; scherven floten rondom.

Gelukkig was niemand van de plukkers geraakt, maar wel hevig geschrokken, al maakten enkele er grapjes over en zeiden dat, als je goed had gekeken, je de projectielen door de lucht had kunnen zien gaan, zo laag waren ze geweest.

Dat was natuurlijk niet waar, maar wel stoer-doenerij, of beter gezegd, angst verbergend! Zelf zag ik er niets grappigs in en stelde voor, we beter naar huis konden gaan, het gevaar ervan kennende. Want het waren heus geen rotte tomaten die in de boomgaard terecht gekomen waren. Daar lachten ze om en vonden dat het niet zo gevaarlijk was, men moest niet meteen als een kind op huis aan hollen. Het was hen uiteindelijk niet kwalijk te nemen want ze wisten daar nog niet hoe het gevaar zich daar presenteerde.

Heel in de verte dreunden kanonnen en explodeerden op verschillende plaatsen in de nabije omgeving granaten, ook weer in Het dich bij gelegen Druten, waar enkele hevige explosies waren.

Opnieuw huilden er projectielen door het luchtruim. Een grote appelboom werd door een granaat geraakt en werd daarbij uit elkaar geslagen. Andere granaten ploegden de grond een eind om, voordat ze explodeerden en daardoor werden enkele veilingkisten, waarin fruit geveild werd, versplinterd. En daarvan kregen de andere plukkers opeens ook de schrik te pakken en holden toen op een draf naar het erf van het bedrijf, waar ze zich veilig probeerden te stellen door de grote schuur in te gaan. Op een paar fruitkisten zaten ze uit te hijgen van het harde lopen dat ze gedaan hadden, want ze waren nog eerder thuis dan Piet en ik.

Inmiddels dreunde de kanonnen in de verte opnieuw en gingen de Duitsers door met deze beschieting. Overal in de dorpen langs de Waal kwamen granaten neer, vanaf Winssen tot Beneden-Leeuwen en Druten werd heus niet misdeeld...!

Deze beschieting kwam naar wij veronderstelden, vanaf Rhenen, Wageningen en de Grebbeberg, dus hemelsbreed een afstand van hoogstens ruim tien kilometer.

Toen het later in de middag en tegen de avond wat rustiger was geworden wat het schieten betrof, kwamen er in de avond nog meer vluchtelingen bij op het fruitbedrijf "De Bouwing".

Dat was een niet zo heel jong echtpaar uit Nijmegen, een familie uit Bemmelen, genaamd Bongers, bestaande uit beide ouders, een dochter met verloofde en een aanstaande schoondochter uit Duitsland, die dat weekeinde niet meer naar Duitsland terug had kunnen en durven te keren. Dus was zij genooddaakt met de aanstaande familie mee te gaan, omdat het in Bemmelen eveneens heel gevaarlijk geworden was. En op deze manier waren zij uiteindelijk op het fruitbedrijf "De Bouwing", in Puiflijk terecht gekomen.